

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
Бр. 25-728/3
104 DEC 2025

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА КОСОВО И МЕТОХИЈА УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ - ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ПРИШТИНА - КОСОВСКА МИТРОВИЦА			
ПРИМЉЕНО		04.12.2025. ГОДИНЕ	
О.Ј.	БРОЈ	ПРИЛОГ	ОБРАЗАЦ 10
05	679	1	1

**ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА ЗА
ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**
-обавезна садржина-

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (05 Бр. 594 од 06. 11. 2025.) одобрена је тема докторске дисертације под називом „ПОЛОЖАЈ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ОД 1945. ДО 1974. ГОДИНЕ“, кандидата Бранка Шапоњића и образована комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације у следећем саставу:

1. Др Огњен Вујовић, редовни професор (19. јун 2024. године), правноисторијска ужа научна област, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, председник Комисије;

2. Др Андреја Катанчевић, редовни професор (24. октобар 2023. године), правноисторијска ужа научна област, Универзитет у Београду, Правни факултет, члан Комисије;

3. Др Далибор Ђукић, ванредни професор (21. јун 2022. године), правноисторијска ужа научна област, Универзитет у Београду, Правни факултет, члан Комисије.

Кандидат Бранко Шапоњић, поднео је сву документацију за пријаву теме докторске дисертације у складу са Правилником о докторским студијама Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (члан 39) (05. бр 269 од 24. 02. 2021.) и Правилником о докторским студијама Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (члан 24)(19-2/58-1 од 06. 03. 2019). Кандидат је пријаву теме докторске дисертације одбранио 13. 11. 2025. године.

Увидом у поднету документацију и анализом исте, а након успешне одбране пријављене теме докторске дисертације 13. 11. 2025. године, Комисија подноси Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици следећи:

ИЗВЕШТАЈ

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име и презиме: Бранко В. Шапоњић

Датум рођења: 18.01.1994. године

Место рођења: Нова Варош, Република Србија

Адреса: Село Читлук Зубин Поток 38228

АКАДЕМСКО ОБРАЗОВАЊЕ

29.11.2021

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Докторске академске студије права, правноисторијска ужа научна област, просек у току студија 10.00 (120/180 ЕСПБ)

2019/2021

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Мастер академске студије права, просек у току студија 10.00 (60/60 ЕСПБ)

2014/2019

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Основне академске студије права, просек у току студија 9,53 (240/240 ЕСПБ)

СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

2009/2013 Средња школа „Григорије Божовић“ - Зубин Поток Гимназија друштвено-језички смер.

РАДНО ИСКУСТВО

1.10.2022/2025

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, асистент за правноисторијску ужу научну област.

01.12.2020/30.09.2022

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, сарадник у настави за правноисторијску ужу научну област.

1.10.2019/1.10.2020

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, сарадик ван радног односа - демонстратор за правноисторијску ужу научну област.

УЧЕШЋА НА КОНФЕРЕНЦИЈАМА

- Ниш, 22. новембар 2024. године, Међународна конференција „ВИЗАНТИЈСКО-СЛОВЕНСКА ЧТЕНИЈА VIII“, Центар за византијско-словенске студије, Међународни центар за православне студије, Центар за црквене студије: реферат „Српска православна црква на Косову и Метохији након Првог светског рата – страдање и обнова-“.
- Нови Сад, 17.-19. октобар 2024. године, Међународна научна конференција „Правна традиција и нови правни изазови“, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, реферат: The Serbian Orthodox Church and the Serbian people in Kosovo and Metohija (1983-1986).

УЧЕШЋЕ НА ПРОЈЕКТИМА

- „Систем заштите основних људских права и слобода – стање, изазови и перспективе“ - научно-истраживачки пројекат Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици;
- „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“ - научно-истраживачки пројекат Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици;
- „Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији“ - научно-истраживачки пројекат Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици;

ЧЛАНСТВО У РЕДАКЦИЈАМА

- Технички секретар уредништва *Зборника радова Правног факултета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*;
- Технички секретар уредништва XV Међународног научног скупа „Савремени изазови у остваривању и заштити људских права“, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Институт за упоредно право и Институт за криминолошка и социолошка истраживања;

- Технички секретар уредништва XIV Међународног научног скупа „Динамика савременог правног поретка“, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Институт за упоредно право и Институт за криминолошка и социолошка истраживања;
- Технички секретар уредништва XIII Међународног научног скупа „Право између идеала и стварности“, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет и Институт за упоредно право;

СТИПЕНДИЈЕ И ПРИЗНАЊА

- 2019 – 2020: Стипендиста ЈП „ИБАР“ Зубин Поток,
- 2017 – 2019: Стипендиста фондације „Привредник“
- 2017 – 2018: Стипендиста фондације „Сима Игуманов“
- 2015 – 2017: Добитник републичке стипендије,
- 2014 – 2016: Добитник општинске стипендије,
- 2013: Носилац дипломе „Вук Караџић“
- 2013: Носилац похвалнице Њ. К. В. Александра II Карађорђевића

СТРАНИ ЈЕЗИЦИ

- Енглески: чита, пише, говори
- Руски: чита, пише, говори
- Латински: чита, пише

ОЦЕНА ВАЖНИЈИХ РАДОВА КАНДИДАТА

- Б. Шапоњић, „СПЦ И АРНАУТИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА“, *Црквене студије 21-2024*, Ниш, 2024, (335-344); М23

У овом чланку аутор, на основу објављене архивске грађе Епархије рашко-призренске и релевантне литературе, пружа систематичан и документован увид у страдање Српске православне цркве и српског народа на Косову и Метохији током Другог светског рата. Аутор наводи сведочанства свештенства, монаштва и верника, показујући размере злочина и институционалну подршку окупационих власти албанским злочинцима приликом убијања и протеривања Срба са простора данашње јужне српске покрајине. Рад убедљиво повезује ратне догађаје са ширим политичким пројектом стварања Велике Албаније, указујући на намерно уништавање храмова, списа и културне баштине као средства брисања српског присуства. На крају, рад доприноси историографији тиме што успоставља јасну везу између ратних дешавања и

савремених напада на СПЦ, показујући континуитет антицрквене и антисрпске политике на том простору.

- Б. Шапоњић, „ОДНОС ДРЖАВЕ И СПЦ У ДУХУ ЗАКЉУЧАКА СА СЕДНИЦЕ КОМИСИЈЕ ЗА ВЕРСКА ПИТАЊА СР СРБИЈЕ УСВОЈЕНИХ НА СЕДНИЦИ ОД 29. 09. 1978. ГОДИНЕ СА ОСВРТОМ НА СТАЊЕ НА КИМ“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, IX/2 (2024), (237-244); М51

У овом чланку се, анализирајући записнике Комисије за верска питања и извештаје епископа Павла, указује на неслагање између прокламованих уставних начела о слободи вероисповести и стварног односа државе према Српској православној цркви крајем седамдесетих година. Аутор, анализом релевантне литературе и објављене архивске грађе, показује да је држава, и поред декларативног залагања за слободу вероисповести, одржавала системску контролу над деловањем СПЦ и примену идеолошких и административних мера усмерених на њено маргинализовање. Посебан научни допринос рада огледа се у приказу положаја СПЦ на Косову и Метохији 1978–1979. године, где документовани напади на храмове, свештенство и црквену имовину откривају континуитет притисака који државни органи нису ефикасно спречавали. На тај начин рад се укључује у дебату о односу комунистичке власти према религији, нудећи конкретан и архивски поткрепљен пример институционалне пасивности и прећутног толерисања насиља. На крају, чланак је значајан јер отвара простор за нове интерпретације развоја односа државе и цркве у СФРЈ и указује на историјске обрасце који су обликовали касније процесе на Косову и Метохији.

- Б. Шапоњић, „СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА КАО ДРЖАВНА ЦРКВА КРАЈЕМ XIX ВЕКА?“, *Научно истраживачки пројекат „Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији“: тематски зборник - пројекат. св. 3. Косовска Митровица, 2021*,(495-508); М63

У чланку је приказана детаљна и архивски утемељена анализа односа државе и Српске православне цркве у кључном периоду касног XIX века, када је држава системски ограничавала црквену аутономију. Аутор, анализом неканонске смена митрополита Михаила 1881. године указује на дубљи политички судар између проруске оријентације црквеног врха и државне политике окренуте Аустро-Угарској. Посебан допринос рада јесте осветљавање механизма државне контроле над црквом, нарочито путем законодавних измена које су омогућиле владару да утиче на кључне црквене органе. Рад такође показује да и након враћања митрополита Михаила и доношења Закона о црквеним властима 1890. године, држава задржава пресудан утицај над управљањем СПЦ, што омогућава прецизније разумевање појма „државне цркве“.

БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

- Б. Шапоњић, „Обнова црква и манастира у Митрополији црногорско-

приморској након Првог светског рата“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, X/1 (2025), (133-141); M51

- Б. Шапоњић, „УЛОГА МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У СПРЕЧАВАЊУ МАРТОВСКОГ ПОГРОМА“, *Мартовски погром, узроци, разарања, последице*, *Тематски зборник радова*, *Архив Косова и Метохије*, *Грачаница-Приштина-Чаглавица*, 2025, (719-732); M63
- Б. Шапоњић, „НЕКИ ДЕТАЉИ О ЖИВОТУ СРБА И СПЦ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ЗА ВРЕМЕ РОПСТВА ПОД ТУРЦИМА И ДАНАС“, *Научно истраживачки пројекат „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“: тематски зборник -пројекат. св. 3. Косовска Митровица*, 2024, (39-47); M63
- Б. Шапоњић, „ОДНОС ДРЖАВЕ И СПЦ У ДУХУ ЗАКЉУЧАКА СА СЕДНИЦЕ КОМИСИЈЕ ЗА ВЕРСКА ПИТАЊА СР СРБИЈЕ УСВОЈЕНИ НА СЕДНИЦИ ОД 29. 09. 1978. ГОДИНЕ СА ОСВРТОМ НА СТАЊЕ НА КИМ“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, IX/2 (2024), (237-244); M51
- Б. Шапоњић, „СПЦ И АРНАУТИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА“, *Црквене студије 21-2024*, *Ниш*, 2024, (335-344); M23
- Б. Шапоњић, „Устав из 1903. године и стање у Краљевини Србији након његовог доношења“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, IX/1 (2024), (284-292); M51
- Б. Шапоњић, „ПОЛОЖАЈ СРБА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА“, *Научно истраживачки пројекат „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“: тематски зборник -пројекат. св. 2. Косовска Митровица*, 2023, (43-53); M63
- Б. Шапоњић, „Устав из 1901. године – политичка позадина“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, VIII/1 (2023), (158-166); M51
- Б. Шапоњић, „Српско-бугарски односи непосредно пред избијање Другог балканског рата“, *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*, *Косовска Митровица*, 2022, (171-180); M53
- Б. Шапоњић, „Српски етнички простори као поприште борби за утицај великих сила“, *Научно истраживачки пројекат „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“: тематски зборник -пројекат. св. 1.*

Косовска Митровица, 2022, (49-69); M63

- Б. Шапоњић, „Борба за независност СПЦ након Берлинског конгреса 1878. године“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, VII/2 (2022), (92-99); M51
- Б. Шапоњић, „Односи Србије и Албаније 1914-1915.“, *Српска баштина*, *Никишић*, Институт за српску културу, VII/1 (2022), (140-148); M51
- Б. Шапоњић, „Положај СПЦ и српског становништва у НДХ“, *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*, *Косовска Митровица*, 2021, (241-253); M53
- Б. Шапоњић, „СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА КАО ДРЖАВНА ЦРКВА КРАЈЕМ XIX ВЕКА?“, *Научно истраживачки пројекат „Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији“: тематски зборник - пројекат. св. 3. Косовска Митровица*, 2021, (495-508); M63
- В. Šaponjić, „THE FIRST WORLD WAR – A MILITARY VICTORY OR DEMOGRAPHIC DEFEAT“, 7th international scientific – professional conference SECURITY AND CRISIS MANAGEMENT – THEORY AND PRACTICE BeKMan, Belgrade, 2021, pp. (83-88); M33

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања овог рада јесте положај који су Српска православна црква и српски народ имали на Косову и Метохији у периоду од 1945. до 1974. године, односно у периоду конституисања нове власти након Другог светског рата. Након окончања Другог светског рата долази до усвајања Декларације о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије 29. новембра 1945. године. Усвајањем ове Декларације дефинитивно је укинута монархија у Југославији, а краљ Петар II Карађорђевић је остао без свих права која су му до тада припадала.¹

Поред бројних питања везаних за уређење нове државе као што је питање аграрне реформе, прокламовање социјалних мера, било је неопходно позабавити се регулисањем положаја верских заједница. Само питање положаја верских заједница има своју историјску, правну и политичку димензију. Прокламовани став нове власти подразумевао је одвојеност државе од цркве уз загарантовану слободу савести и вероисповести.

Односи са верским заједницама спадали су у надлежност Државне комисије за верска питања основане при Председништву Министарског савета ДФЈ 21. августа 1945. године, да би она почела стварно да функционише тек 1948. године.² Комунистичка партија и њени следбеници су били става да је религија опијум за мозак³ те да она представља продукт људске духовне заосталости. Прокламовали су став који је религиозна осећања држао ван политичког живота.⁴ Однос власти према верским заједницама био је детерминисан односом совјетских власти према верским заједницама.⁵ Наиме, Совјети су свој однос према верским заједницама детерминисали уставима из 1918.⁶, 1924.⁷, 1936.⁸, и 1977.⁹ године. У њима је прокламована одвојеност државе од цркве као и одвојеност школе од цркве. Номинално је гарантована религијска слобода за све грађане, али и антирелигијска пропаганда.

¹ Декларација о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије, *Сл. Федеративне Народне Републике Југославије*, бр. 93/1945.

² Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945-1978, приредили Р. Радић и М. Митровић, Институт за новију историју Србије, ИНИС, Београд, 2012, 15-16.

³ К. Маркс, *Критика Хегелове филозофије државног права*, Карла Маркс, Фридрих Енгелс дела, том 3, Просвета, Београд, 1972, 150.

⁴ Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945-1978, *op. cit.* 577-578.

⁵ Р. Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970 први део*, Институт за новију историју Србије, Београд, 2002, 165.

⁶ Ст. 13. КОНСТИТУЦИЈА (Основной Закон) РОССИЙСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ Принята V Всероссийским съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 года, доступно на: <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1918.htm#2>, приступљено: 14. 01. 2025

⁷ Ст. 4. КОНСТИТУЦИЈА (ОСНОВНОЙ ЗАКОН) Российской Социалистической Федеративной Советской Республики, ВСЕРОССИЙСКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА, Москва – Кремль, 1925.

⁸ Ст. 124. КОНСТИТУЦИЈА (ОСНОВНОЙ ЗАКОН) СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК Утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 декабря 1936 года (с последующими изменениями и дополнениями), доступно на: <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm>, приступљено: 14. 01. 2024.

⁹ Ст. 52. КОНСТИТУЦИЈА (Основной Закон) СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977, доступно на: <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm#ii>, приступљено: 14. 01. 2025.

Иако формално нису имале ништа против постојања и деловања верских заједница на територији нове државе, власти су на терену предузимале низ акција које су за циљ имале онемогућавање нормалног функционисања истих. Како се Федеративна Народна Република Југославија састојала од шест конститутивних република и Аутономне Косовско-метохијске области и Аутономне покрајине Војводине које су биле у саставу Народне Републике Србије, тако ни положај верских заједница није био исти на подручју целе државе. Власти су биле става да ће непријатељско држање према верским заједницама изазвати непријатељски став великог броја становника, али су се уједно залагале за потпуно одвајање цркве од државе.¹⁰

Српска православна црква на Косову и Метохији је након ослобођења била суочена са великим недаћама. Истина, њен положај није био ништа бољи ни на територији других југословенских република, међутим, на Косову и Метохији је њен положај био одређен односом косовских Албанаца према српском народу, а самим тим и њиховим односом према Српској православној цркви.

Положај који су верске заједнице уживале у послератној држави одређен је Законом о правном положају верских заједница од 27. маја 1953. године.¹¹ Овим Законом је прокламовано да све вероисповести уживају иста права и да све имају једнак правни положај.¹² Међутим, на основу извештаја епископа Рашко-призренских, Владимира и Павла, у периоду од 1945. до 1974. године јасно се види да ситуација на Косову и Метохији није била таква. Дискриминација Српске православне цркве од стране покрајинских комунистичких власти била је свакодневна појава. Један од примера је и изјава Брајима Трнавe, косовског Албанца, комунистичког функционера у Србици. Наиме, он је, на скупу поводом деобе земље манастира Девич рекао да цркве уопште не треба да постоје јер служе за сакупљање богатства, а да џамије треба оставити народу да има где да се моли. Деоба земље манастира Девич извршена је јер је, према речима председника месног одбора из Лауше, косовског Албанца, Халим Бајрама, манастир порушен те стога не полаже право на земљу.¹³ Верске слободе су пре доношења горе поменутог Закона биле регулисане Законом о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора.¹⁴ На оснивачком конгресу Комунистичке партије Србије, Јосип Броз Тито се обратио присутним косовским Албанцима рекавши им да њихово учешће у немачким окупационим формацијама и њихови почињени злочини нису заборављени, али и да то не значи да ће бити позвани на одговорност.¹⁵ Чини се да су косовски Албанци на тај начин добили ветар у леђа да наставе са исказивањем нетрпељивости према Србима, а самим тим и према Српској православној цркви на Косову и Метохији. Брозове речи реализоване су доношењем Закона о општој

¹⁰ *Ibid*, 171.

¹¹ Закон о правном положају верских заједница, *Сл. ФНРЈ*, бр. 22/1953.

¹² Чл. 2 ст. 2. Закон о правном положају верских заједница, *Сл. ФНРЈ*, бр. 22/1953.

¹³ С. Јовић, *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године*, Свети Архијерејски Синод Српске православне цркве, Београд, 2007, 18.

¹⁴ Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора, *Сл. Демократске Федеративне Југославије* број 36/1945.

¹⁵ Ј. Пејин, *СТРАДАЊЕ СРБА У МЕТОХИЈИ 1941-1944*, Архивски преглед, Београд, 1994, 7.

амнестији и помиловању од 3. августа 1945. године.¹⁶ Из тог разлога, проучавање положаја Српске православне цркве на Косову и Метохији од 1945. до 1974. године обухватиће период од почетка Другог светског рата, односно од 1941. године. Наиме, само тако се може указати на извештан негативан континуитет односа нових власти и косовских Албанаца према Српској православној цркви али и Србима на Косову и Метохији.

Косовски Албанци су се након Другог светског рата осећали изиграно самим тим што Косово и Метохија нису припали Албанији, те су своје незадовољство искаљивали над Србима, монаштвом и свештенством.¹⁷ У прилог овом ставу иде и став Миладина Поповића, изасланика Комунистичке партије Југославије у Албанији који се за време Другог светског рата залагао да се Метохија инкорпорира, како организационо, тако и партијски у Комунистичку партију Албаније.¹⁸ На основу таквог његовог става косовски Албанци су се обратили Јосипу Броз. Он је у одговору нагласио да је став покрета да свака нација има право на самоопредељење, па и отцепљење, али да се у датом тренутку треба фокусирати на борбу против окупатора.¹⁹

Надлежне покрајинске институције су немо посматрале насиље косовских Албанаца над Србима. Као последица таквог њиховог држања дошло је до великог иселавања Срба са територије покрајине, али и продаје земљишних поседа.

Доношењем Устава из 1963. године и проглашењем косовско-метохијске аутономне области за Аутономну покрајину Косово и Метохију положај Срба и Српске православне цркве се погоршао. Наиме, 1966. године долази до промене етничке структуре у покрајинским институцијама. Након исте је 80 % кадрова било албанске националности.²⁰ На основу извештаја епископа Рашко-призренског јасно се да закључити да је са овим променама повећан број напада на свештенство, монаштво и имовину Српске православне цркве на Косову и Метохији. Покрајина уставним реформама 1968. године мења назив у Социјалистичка Аутономна Покрајина Косово и бива проширен круг њених овлашћења.

Већ 1959. године долази до формирања обласне комисије за верска питања, на чијем челу се нашао Мехмет Малићи, члан Извршног већа²¹ али се положај Српске православне цркве није мењао већ се прогресивно погоршавао.

Ништа боља ситуација није била ни након доношења Устава Аутономне Социјалистичке Покрајине Косова од 27. фебруара 1974. године. Наиме, Уставом је загарантована једнакост свим грађанима без обзира на националност, расу, пол, језик,

¹⁶ Закон о општој амнестији и помиловању, *Сл. Федеративне Народне Републике Југославије*, бр. 56/1945.

¹⁷ Д. Т. Батаковић, *КОСОВО И МЕТОХИЈА ИСТОРИЈА И ИДЕОЛОГИЈА*, Чигоја штампа, Београд, 2007, 160.

¹⁸ *Ibid* 142.

¹⁹ P. Damjanovic, *JOSIP BROZ TITO – SABRANA DELA TOM 18*, IzdavackicentarKomunist, Beograd, 1984, 5-6.

²⁰ И. Вукадиновић, *Строго поверљиви извештаји министра спољних послова Албаније о политичкој ситуацији у Југославији и на Косову и Метохији (1966-1968)*, Историја 20. Века 1/2023, Београд, 2023, 160.

²¹ Решење о оснивању обласне Комисије за верска питања, *Сл. Аутономне Косовско-Метохијске области*, број 26/1959.

вероисповест или друштвени положај.²² Међутим, у извештају епископа Рапко-призренског баш за 1974. годину наводи се да је свештенство и монаштво неколико пута било мета напада косовских Албанаца, а да се број Срба који живе на територији јужне српске покрајине значајно смањио.²³

Положај Срба и Српске православне цркве на Косову и Метохији се прогресивно погоршавао и поред законске заштите. Монаштво и свештенство је на све могуће начине покушавало да укаже на злочине које чине косовски Албанци, али су покрајинске, а потом и републичке и федералне власти остале неме на њихове вапаје.

Постоје дисертације које се делимично преклапају са проучаваним периодом, међутим, у њима се анализира проблематика развоја аутономије Косова и Метохије 1945-1969. године, као и проблем иселавања Срба и Црногораца са простора јужне српске покрајине од 1966-1981. године.

Циљ докторске дисертације јесте да одговори на неколико питања која се намећу у предмету истраживања.

Прво питање које се намеће јесте питање односа покрајинских власти и Српске православне цркве. Наиме, Српска православна црква има јако велики значај за Србе. Она је носилац српског идентитета. Покрајинске власти су, чини се, стварале велике проблеме свештенству и монаштву. Многи наведени примери указују да су се власти индиферентно односиле према изгредима које су већина косовских Албанаца чинили према Српској православној цркви.

Друго питање које заокупља нашу пажњу јесте држање косовских Албанаца према Српској православној цркви и Србима. Положај Српске православне цркве треба анализирати паралелно са положајем Срба на Косову и Метохији. Наиме, посебно осетљиво питање јесте и питање насиља над свештенством и монаштвом Српске православне цркве на Косову и Метохији. Иако је законска регулатива гарантовала једнак положај свим народима и слободу испољавања верске припадности, Срби на Косову и Метохији су били изложени честим нападима косовских Албанаца. Напади су били усмерени на наношење материјалне и нематеријалне штете са једне стране, али и на физичке нападе. Мета напада су најчешће биле монахиње. Чини се да су оне нападане зато што нису биле у стању да се бране од бројнијих нападача.

То нас доводи до трећег питања којим се дисертација бави, а то је етнички карактер напада којима су монаштво и свештенство на Косову и Метохији били изложени. Косовски Албанци су неретко говорили Србима како на Косову немају шта да траже и ако им се не свиђа како се односе према њима, треба да иду за Србију. Чини се да је идеја Прве призренске лиге о стварању Велике Албаније још увек била заступљена међу косовским Албанцима.

²² Решење о оснивању обласне Комисије за верска питања, *Сл. Аутономне Косовско-Метохијске области*, број 26/1959.

²² Чл. 171. Устав Социјалистичке Аутономне покрајине Косова, *Сл. Социјалистичке аутономне покрајине Косова*. Број 4/1974.

²³ С. Јовић, *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године*, *op. cit.* 135-136.

ОКВИРНИ САДРЖАЈ

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

1. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА
2. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА
3. КОРИШЋЕНЕ МЕТОДЕ
4. СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И СРПСКИ НАРОД У ПРВИМ МЕСЕЦИМА ОКУПАЦИЈЕ
 - 4.1. Однос окупаторских власти према косовским Албанцима
 - 4.2. Однос косовских Албанаца према Српској православној цркви и српском народу
5. СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И НОВА ВЛАСТ
6. СУСРЕТ ДВЕ ИДЕОЛОГИЈЕ
7. ОСНИВАЊЕ САВЕЗНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ВЕРСКА ПИТАЊА
8. ПОЛОЖАЈ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У ЈУГОСЛОВЕНСКИМ НАРОДНИМ РЕПУБЛИКАМА
 - 8.1. Положај Српске православне цркве у НР/СР Србији (1945 – 1974)
 - 8.2. Положај Српске православне цркве у НР/СР Црној Гори (1945 – 1974)
 - 8.3. Положај Српске православне цркве у НР/СР Хрватској (1945 – 1974)
 - 8.4. Положај Српске православне цркве у НР/СР Босни и Херцеговини (1945 – 1974)
9. ОДНОС ДРЖАВЕ И СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ НАКОН ОСЛОБОЂЕЊА
10. АГРАРНА РЕФОРМА И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ПО СРПСКУ ПРАВОСЛАВНУ ЦРКВУ И СРПСКИ НАРОД НА КИМ
11. ЗЛОЧИНИ КОСОВСКИХ АЛБАНАЦА НАД ПРАВОСЛАВНИМ СТАНОВНИШТВОМ, СВЕШТЕНСТВОМ И МОНАШТВОМ
12. УСТАВНЕ РЕФОРМЕ И ЊИХОВЕ ПОСЛЕДИЦЕ

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ЛИТЕРАТУРА

Биографија аутора

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

3. ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

Положај Срба и Српске православне цркве на Косову и Метохији је након Другог светског рата био дефинисан односом комунистичких власти према верским заједницама, али и односом косовских Албанаца према српском народу. Да би указали на то како је комунистичка власт посматрала питање Косова и Метохије, неопходно је осврнути се на држање функционера комунистичке партије за време Другог светског рата, а по питању положаја Косова и Метохије. Наиме, изасланик партије у Албанији, Миладин Поповић залагао се за стављање Метохије под контролу Комунистичке партије Албаније. На конгресу организованом поводом оснивања Комунистичке партије Србије, Броз је косовским Албанцима рекао да иако се зна да су за време рата били на страни окупатора, то не значи да ће бити позвани на одговорност. Дакле, комунистичке власти су имале благонаклоно држање према косовским Албанцима и поред злочина које су за време рата починили.

Са друге стране, однос косовских Албанаца према Србима и Српској православној цркви у периоду од 1945. до 1974. године био је непријатељски настројен. Свештенство и монаштво је константно трпело насиље од стране косовских Албанаца манифестовано у физичким нападима на њих али и на имовину Српске православне цркве.²⁴

Аграрна реформа и колонизација спроведена у периоду од 1945. до 1948. године је неповољно утицала на положај Српске православне цркве на Косову и Метохији. Одузета јој је велика површина обрадиве земље и шума, а обрађивање преосталих земљишних поседа су често ометали косовски Албанци.

Нове власти су аграрном реформом црквама и манастирима одузеле највећи део њихових поседа. Остављено им је између 10 и 30 хектара обрадиве земље и шуме за сваку цркву и манастир понаособ у зависности од категорије у коју цркве и манастири спадају. У категорију манастира познате историјске вредности, нове власти су сврстале Грачаницу, Пећку патријаршију и Високе Дечане и њима је требало да припадне по 30 хектара шуме и 30 хектара обрадиве земље. Међутим, дискриминација власти ни у овом случају није изостала јер је Грачаница добила само 48 хектара земље, а Пећка патријаршија није била у стању да преузме свих 60 хектара зато што јој је додељено сувише удаљено земљиште. Посебно велики проблем је имао манастир Високи Дечани јер земља која му је аграрном реформом додељена констатно је узурпирана од стране косовских Албанаца.²⁵ Иако је братство манастира ометање поседа уредно пријављивало надлежним органима, није било готово никаквог ефекта.

²⁴ *ЗАДУЖБИНЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ, ИСТОРИЈСКО, КУЛТУРНО И ДУХОВНО НАСЛЕЂЕ СРПСКОГ НАРОДА*, друго допуњено издање, у.о. Епископ Рашко Призренски и Косовско-Метохијски Теодосије, Епископ ум. Захумско Херцеговачки Станасије, Д. Батаковић, Епископ Западноамерички Максим, Д. Ристић, Љ. Чеперковић, Епархија Рашко-Призренска и Косовско-Метохијска СПЦ, Врњци, 2016; Јовић С., *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ, Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године*, СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ, Београд, 2007; Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку, Документа Архиве Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске., ур. М. Литричин, Грачаница–Београд: Епархија рашко-призренска, 2011.

²⁵ Р. Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970 први део*, *op. cit.* 185–186.

Поред одузимања земљишних поседа аграрном реформом, покрајинске власти су након ослобођења заузеле бројне манастирске и црквене зграде. Манастиру Високи Дечани заузеле су све манастирске зграде изузев четири калуђерске собе. Зграде је заузео Обласни народни одбор за потребе насељеничких породица. Поред тога, у селу Дечани је месни одбор заузео манастирску зграду „Млин-електрична централа“ за потребе месне поште и омладинског дома. Манастир није примао кирију за одузете зграде.²⁶ Узурпиране су и зграде у својини манастира Грачанице, Призренске богословије, цркве Приштинске, Новопазарске, Призренске, Љубижданске.²⁷ На тај начин је Српска православна црква на Косову и Метохији ометена у обављању својих свакодневних активности, али је нарушен и мир свештеника и монаха јер су у појединим зградама, према сведочанству епископа Владимира, организоване прославе. Већина зграда заузетих од стране нових власти одузета је експропријацијом 1954. године.²⁸

Поред физичког насиља, свештенство и верници су трпели и институционално насиље. Наиме, само један од примера, чини се, произвољног поступања представника власти је био случај литија у селу Суви Лукавац. Приликом ђурђевданског богослужења 1958. године, око рушевина сеоске црквице вршена је литија, на два метра око рушевина. Народни одбор је казнио два човека која су учествовала у литијама са по петнаест дана затвора. Када је, наредне године, свештеник са два члана црквеног одбора отишао код судије и секретара да разјасне спорно питање, речено им је да се на рушевинама сеоске цркве не може држати служба. Свештеник је тврдио да закон дозвољава Богослужење на црквеним рушевинама. Судија и секретар су му рекли да сваки закон може да се тумачи на више начина, а да га у конкретном случају они тумаче како њима одговара.²⁹

Чини се да је законска регулатива која је гарантовала слободу савести и вероисповести, али и забрану дискриминације по националној, расној и верској основи, примењивана селективно на подручју Косова и Метохије. Како је Закон о правном положају верских заједница донет тек 27. маја 1953. године, верска дискриминација је пре његовог доношења била забрањена Законом о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора од 29. маја 1945. године. Овим законом је забрањено свако ограничавање грађанских права или пружање повластица грађанима Демократске Федеративне Југославије у зависности од њихове националне,

²⁶ С. Јовић, *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ, Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. Године*, оп. cit. 15.

²⁷ С. Јовић, *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ, Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године*, оп. cit. 11-21.

²⁸ *Ibid.* 15.

²⁹ *Шиптарски геноцид над Србима у 20. Веку, документа архиве Епархије Рашко-призренске и косовско-метохијске*, (ур. М. Литричин), Жагор, 2011, 294.

расне или верске припадности.³⁰ Поред тога, закон забрањује изазивање и распиривање верске, националне и расне мржње.³¹

И поред законске заштите, свештенству, монаштву, Србима и имовини Српске православне цркве на Косову и Метохији наношена је материјална али и нематеријална штета.³² Пријаве које су свештеници и монаси подносили надлежним органима у највећем броју случајева нису имале никаквог ефекта.

Положај Српске православне цркве и Срба се временом само погоршавао. Константно насиље косовских Албанаца Србе је приморавало да, уколико желе да сачувају свој и живот својих укућана, продају своја имања и одлазе са Косова и Метохије. Епископ Павле у своме извештају Светом архијерејском синоду за 1959. годину пише како је на Косову и Метохији велики проблем иселавање становништва. Он наводи пример мештана села Лудовић код Девича, Наиме, када је боравио у манастиру Девич, дошла су три домаћина, последња три Србина из Лудовића са намером да понуде манастиру да откупи њихово имање иначе ће бити принуђени да га продају косовским Албанцима. Још један од разлога српског иселавања је и константан зулум истих. Епископ Павле пише како су 1958. године косовски Албанци из манастира Девич одвели девојчицу од тринаест година, Јелену Лапоћанин-Христић и терали је да се уда за дечака од дванаест година или за човека од тридесет и четири године. Јелена је првог новембра у девет часова напустила манастир и истог дана је нађена у селу Резала у кући косовског Албанца Малић Гашија. У току разговора рекла је да ју је чувар стоке, Сима Станковић наговарао да оде из манастира. У извештају се даље наводи да је вероватно Станковић узео новац од Гашија да наговори девојчицу да оде из манастира. Након пријаве случаја милицији, девојчица је одузета од њих, али је пребачена у дом за малолетнике у Београд. Милиција је хтела да врати девојчицу у манастир али игуманија им то није дозволила. Бојала се одмазде Гашија. Постојала је реална бојазан од освете манастиру.³³ Поред насиља које су Срби трпели, још један разлог је довео до иселавања. Наиме, епископ Павле пише како власти фаворизују косовске Албанце тако што им обезбеђују све законске олакшице.

Срби не могу да рачунају на било какве погодности те не могу економски да издрже и зато се иселавају.³⁴ Чини се да је притисак на Србе био економске, политичке и верске природе те је као такав резултирао продајом имања и иселавањем Срба са простора јужне покрајине. Пример продајеседа биће приказан на основу пећког округа. Срби су континуирано продавали своје поседе косовским Албанцима, међутим највећи талас се десио у периоду од 1959. до 1965.

³⁰ Чл. 1. Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора, *Сл. Демократске Федеративне Југославије број 36/1945.*

³¹ Чл. 5, Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора, *Сл. Демократске Федеративне Југославије број 36/1945.*

³² С. Јовић, *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године, op. cit. 11-136.*

³³ *Ibid* 71.

³⁴ *Ibid* 75.

године. Након тога забележен је још један талас, истина, мањег интензитета у периоду од 1968. до 1971. године.³⁵

Положај Српске православне цркве на Косову и Метохији био је оптерећен националним питањем косовских Албанаца. Наиме, нису били ретки инциденти у којима су косовски Албанци претили монасима и монахињама наводећи да је ово Космет и терали их да иду за Србију. Чини се да је држање косовских Албанаца према Србима и Српској православној цркви било оптерећено идејама Прве призренске лиге. Један од таквих примера десио се у манастиру Бинач у Бузовику. Мештани села Бузовик, косовски Албанци Сабрија и Шабан са својим синовима су напасали стоку на манастирском имању. Када им је мати Катарина скренула пажњу да то не смеју да раде и да уништавају манастирски посед, они су почели да вичи на њу узвикујућу да је ово Космет, а да она треба да иде за Србију. Поред тога, викали су како ће они своју стоку да напасају и у порти манастира ако желе.³⁶ Још један такав пример десио се код манастира Свете Тројице код Призрена. Када је монахиња изашла да упозори косовске Албанце да не уништавају манастирску башту, они су јој псовали мајку српску и узвикивали како Косово није српско већ албанско.³⁷ Да нису сви косовски Албанци били непријатељски настројени према Србима сведочи и случај једног косовског Албанца из Девича. Наиме, њега су други косовски Албанци убили јер је хтео да обнови једну српску кућу.³⁸

Како процес истраживања и писања буде напредовао, постојеће хипотезе (које су у тексту болдиране) ће се потврђивати, оповргавати или ће се појавити нове. У извесном, оправданом степену, је могућа корекција оквирног садржај докторске дисертације.

³⁵ АСПЦ, Збирка купопродајних уговора са КиМ, 1955-1989; 1946-1960; 1954-1957; 1948-1989; 1954-1959; 1968-1975; 1961-1969; 1949-1961; 1956-1961; 1955-1965; 1957-1971; 1952-1968; 1957-1965; 1957-1973; 1957-1963; 1964-1976; 1951-1979.

³⁶ *Шиптарски геноцид над Србима у 20. Веку, документа архиве Епархије Рашко-призренске и косовско-метохијске*, (ур. М. Литричин), Жагор, 2011, 326.

³⁷ С. Јовић, *ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године*, оп. cit. 76.

³⁸ *Ibid* 19.

4. МЕТОДЕ КОЈЕ ЋЕ БИТИ КОРИШЋЕНЕ ПРИЛИКОМ ИСТРАЖИВАЊА

Методологија рада је одређена начином дефинисања предмета, циљевима и полазним претпоставкама истраживања. Узимајући у обзир сложеност предмета истраживања, шири приступ проблему и постављеним циљевима истраживања, рад ће бити базиран на научним сазнањима правне историје, црквеног права и уставног права.

Приликом писања дисертације биће коришћени следећи методи научног истраживања:

Историјски метод је кључан за истраживање положаја Српске православне цркве на Косову и Метохији у периоду од 1945. до 1974. године јер омогућава дубинско разумевање везе између правних норми, политичке стварности и друштвених односа. Овакав метод истраживања помаже да се открије како су политичке и правне промене утицале на реалан живот цркве и верника, као и на правну заштиту која је постојала (или није постојала) у том периоду.

Социолошки метод – улога социолошког метода се огледа у посматрању и објашњавању друштвених појава које су детерминисале положај Српске православне цркве на Косову и Метохији у периоду од 1945. до 1974. године. Крајњи циљ социолошког метода јесте да укаже на који начин су различите структуре утицале на положај Српске православне цркве на Косову и Метохији од 1945. до 1974. године.

Политиколошки метод омогућава комплетну и систематску анализу сложених политичких, правних, етничких и идеолошких процеса који су обликовали положај Српске православне цркве и српског народа на Косову и Метохији од 1945. до 1974. године.

Правнодогматски методом ће бити анализирани норми које су регулисале положај Српске православне цркве на Косову и Метохији у наведеном периоду, али и њихови резултати.

Статистичким методом и припадајућим техникама – употребом статистичког метода биће приказани подаци о нападима косовских Албанаца на свештенство и монаштво Српске православне цркве, али и на српски народ. Поред тога, статистичким методом ће бити приказана продаја земље косовским Албанцима у пећком округу.

Упоредним методом ће бити извршена анализа положаја Српске православне цркве у послератној држави у односу на положај православних цркава у другим комунистичким земљама. У првом реду у Савезу Совјетских Социјалистичких Република, затим у Народној Републици Бугарској и на крају у Народној Републици Албанији.

5. ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ И ДОПРИНОС

Очекује се да докторска дисертација да научни допринос, како домаћој, тако и станој научној заједници јер обрађује тему која до сада није била предмет проучавања како у домаћој, тако ни у иностраној научној заједници. Тема је значајна зато што открива нове детаље који су довели до данашњег стања на Косову и Метохији. Принцип на коме је заснована послератна држава, принцип братства и јединства свих народа и народности чини се да није важио између косовских Албанаца и Срба, али ни између федералног и републичког руководства са једне стране и Срба на Косову и Метохији са друге стране. Покрајински функционери су у већини случајева, имали двоструке аршине. Наиме, политика братства и јединства се пропагирала само онда када је то било у њиховом интересу, док су, са друге стране, немо посматрали злодела која се чине према Србима и Српској православној цркви на простору јужне српске покрајине. Очекује се да докторска дисертација посебан допринос да правноисторијској ужој научној области.

6. ОКВИРНИ СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ

I НЕОБЈАВЉЕНА АРХИВСКА ГРАЋА

Архив Српске православне цркве (АСПЦ)

Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1955-1989;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1946-1960;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1954-1957;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1948-1989;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1954-1959;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1968-1975;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1961-1969;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1949-1961;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1956-1961;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1955-1965;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1957-1971;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1952-1968;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1957-1965;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1957-1973;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1957-1963;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1964-1976;
Збирка купопродајних уговора са КиМ - 1951-1979;

Архив Југославије (АЈ)

Президијум Народне скупштине ФНРЈ (15)
Председништво владе ФНРЈ (50)
Комисија за аграрну реформу и колонизацију (97)
Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача (110)
Савезна комисија за верска питања (144)
Комитет за законодавство и изградњу народне власти ФНРЈ (182)

Државни архив Србије (ДАС)

Безбедносно информативна агенција (БИА)

Архива манастира Високи Дечани

II ОБЈАВЉЕНА АРХИВСКА ГРАЋА

Литричин М., (ур.) *Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку документа Архиве Епархије рашко-прузренске и косовско-метохијске*, Жагор, Београд, 2011;

Damjanovic P., (ur.) *JOSIP BROZ TITO – SABRANA DELA TOM 18*, Izdavacki centar Komunist, Beograd, 1984;

Епископ Рашко Призренски и Косовско-Метохијски Тепдосије, Епископ ум. Захумско Херцеговачки Станасије, Батаковић Д., Епископ Западноамерички Максим, Ристић Д., Чеперковић Љ., (уо.) *ЗАДУЖБИНЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ, ИСТОРИЈСКО, КУЛТУРНО И ДУХОВНО НАСЛЕЂЕ СРПСКОГ НАРОДА*, друго допуњено издање, Епархија Рашко-Призренска и Косовско-Метохијска СПЦ, Врњци, 2016;

Радић Р., Митровић М., (пр.) *Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945-1978*, Институт за новију историју Србије, Београд, 2012;

III ШТАМПА И ПЕРИОДИКА

Гласник, службени лист Српске Православне Цркве;

IV ПРАВНИ ПРОПИСИ

Декларација о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 93/1945*;

Закон о давању амнестије и помиловања, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 47/1945*;

Закон о заштити споменика културе и природњачких реткости Демократске федеративне Југославије, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 54/1945*;

Указ о општој амнестији и помиловању, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 56/1945*;

Закон о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересентима у Македонији и Косовско-Метохијској области, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 64/1945*;

Записник са IV редовног састанка III заседања антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, одржаног 10. августа 1945. године у Београду, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 64/1945*;

Закон о удружењима зборовима и другим јавним скуповима, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 66/1945*;

Закон о таксама, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 71/1945*;

Закон о кривичним делима против народа и државе, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 65/1945*;

Закон о аграрној реформи и колонизацији, *Службени лист Демократске Федеративне Југославије број 56/1945*;

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, broj 10/1946;

Закон о оснивању комисије за аграрну реформу и колонизацију, *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, broj 12/1946*;

Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 56/1946*;

Закон о општем помиловању кривица из уредаба о откупу пољопривредних производа, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 59/1946;*

Закон о потврди изменама и допунама закона о кривичним делима против народа и државе од 15. августа 1945. године, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 59/1946;*

Основни закон о поступању са експроприсаним и конфискованим шумским поседима, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 61/1946;*

Закон о потврди, изменама и допунама закона о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересентима у Македонији и у Косовско-Метохијској области, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 89/1946;*

Закон о потврди и изменама закона удружењима, зборовима и другим јавним скуповима од 25. колovoза 1945, *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, broj 35/1946;*

Уредба о откупу житарица у економској години 1946-1947, *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, broj 35/1946;*

Одлука Уставотворне скупштине Народне Републике Србије о проглашењу Устава Народне Републике Србије, *Службени лист Народне Републике Србије број 3/1947;*

Одређивање породичног имена код становништва албанске народности АКМО, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области у Народној Републици Србији број 12/1946;*

Подела и утрошак кредита сеоским породицама настрадалим у току рата, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области у Народној Републици Србији број 12/1946;*

Статут аутономне Косовско-Метохијске области у Народној Републици Србији, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области број 10/1948;*

Статут Аутономне Косовско-Метохијске Области, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области број 1/1953;*

Закон о правном положају верских заједница, *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије број 22/1953;*

Решење о стављању под заштиту државе следечин културно-историјских споменика и споменика народне архитектуре, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области број 23/1957;*

Решење о оснивању обласне комисије за верска питања, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области број 26/1959;*

Решење о именовању председника, секретара и чланова комисије за верска питања извршног већа народног одбора аутономне Косовско-Метохијске области, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области број 26/1959;*

Уредба за извршење Закона о правном положају верских заједница, *Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine 16/1961;*

Уредба за извршење Закона о правном положају верских заједница, *Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske 30/1961;*

Решење о разрешењу и постављењу секретара комисије за верска питања извршног већа народног одбора АКМО, *Службени лист Аутономне Косовско-Метохијске области број 14/1962*;

Статут аутономне покрајине Косова и Метохије, *Службени лист Аутономне покрајине Косова и Метохије број 7/1963*;

Решење о допуни решења о именовању чланова комисије за верска питања, *Службени лист Аутономне покрајине Косова и Метохије број 1/1969*;

Уставни закон Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова, *Службени лист Социјалистичке Аутономне покрајине Косова број 6/1969*;

Закон о прекршајима против јавног реда и мира, *Службени лист Социјалистичке Аутономне покрајине Косова број 8/1971*;

Устав Социјалистичке Аутономне покрајине Косова, *Службени лист Социјалистичке Аутономне покрајине Косова број 4/1974*;

Закон о сахрањивању и гробљима, *Службени лист Социјалистичке Аутономне покрајине Косова број 24/1974*;

Закон о правном положају верских заједница, *Службени лист Социјалистичке Аутономне покрајине Косова број 10/1977*;

КОНСТИТУЦИЯ (Основной Закон) СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977, <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm#ii>;

КОНСТИТУЦИЯ (ОСНОВНОЙ ЗАКОН) СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК Утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 декабря 1936 года (с последующими изменениями и дополнениями), <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm>,;

КОНСТИТУЦИЯ (ОСНОВНОЙ ЗАКОН) Российской Социалистической Федеративной Советской Республики, ВСЕРОССИЙСКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА, Москва - 1925 – Кремль;

КОНСТИТУЦИЯ (Основной Закон) РОССИЙСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ Принята V Всероссийским съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 года, <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1918.htm#2>;

V ЛИТЕРАТУРА

СВЕТО ПИСМО НОВИ ЗАВЕТ;

Androutsopoulos G., ORYHODOX CHURCH AND STATE RELATIONS UNDER THE GREEK CONSTITUTION OF 1975, *САВРЕМЕНО ДРЖАВНО-ЦРКВЕНО ПРАВО – упоредноправни изазови и националне перспективе-*, (ур. Д. Ђукић, В. Микић), Институт за упоредно право, Православна Митрополија Црногорско-приморска, Београд-Будва, 2023;

Антонијевић Н., Страдање Срба у првим месецима окупације на Косову и Метохији 1941. године, *Српска политичка мисао бр. 4*. Београд, 2017;

Антонијевић Н., *Ратни злочини на Косову и Метохији 1941–1945. године*, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2015;

Антонијевић Н., *Албански злочини над Србима на Косову и Метохији у Другом светском рату*, Музеј жртава геноцида, Београд, 2009;

Armes K., *Chekists in Cassocks: The Orthodox Church and the KGB*, *Demokratizatsiya* 1, no. 4, 1993;

Батаковић Т. Д., *КОСОВО И МЕТОХИЈА историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007;

Benovka M., *Orthodox Revivalism in Russia. Driving Forces and Moral Quests*. London and New York, Routledge, 2021;

Bećirović D., "DIFERENCIJACIJE" SVEŠTENIKA SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE U BOSNI I HERCEGOVINI (1945-1963), *Historijski pogledi* br. 3, Tuzla, 2020;

Bešlin M., *POKUŠAJ MODERNIZACIJE U SRBIJI 1968–1972. IZMEĐU „REVOLUCIONARNOG KURSA“ I REFORMSKIH TEŽNJI*, doktorska disertacija, *Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, odsek za Istoriju*, Novi Sad, 2014;

Bido A., *THE ALBANIAN ORTHODOX CHURCH A POLITICAL HISTORY, 1878-1945*, 1st ed. Taylor and Francis, 2021;

Бјелајац Ми., „ЈНА на искушењима 60-их година прошлог века“, *Зборник радова 1968 – четрдесет година после*, (ур. Радић Радмила) Институт за новију историју Србије, Београд, 2008;

Бојковић Д., Рад ревизионе аграрне комисије у Метохији 1945-1946, *Архив, часопис Архива Југославије* 1-2, 2023, Београд, 2023;

Божовић Б., Вавић М., *СУРОВА ВРЕМЕНА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ квислинзи и колаборација у Другом светском рату*, Институт за савремену историју, Београд, 1991;

Božić M., *LEGAL POSITION OF RELIGIOUS COMMUNITIES IN COMMUNIST YUGOSLAVIA I LEGAL FRAMEWORK ANALYSIS*, *Pravni zapisi* god. X br. , Beograd, 2019;

Бојковић Д., *КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ И АЛБАНСКО ПИТАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1919-1946.*, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2021;

Broun J., „The Schism in the Bulgarian Orthodox Church“, *Religion, State and Society*, 21(2), 1993;

Vazquez Lopez P., *A Christian's handbook on communism*, Political & Rights Issues & Social Movements, New York, 1952;

Вујовић О., *Ius vitae ac necis и Христос*, *Црквене студије* 20. Ниш, 2023;

Вујовић О., Немања као првосвештеник, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, 2022;

Вујовић О., Поседи деспота Ђурђа Бранковића у Угарској у контексту политичких односа Србије и Угарске, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2019;

Вукођански И., Правни статус посела црква и манастира на Косову и Метохији после Другог светског рата, *Баштина св. 35. Приштина–Лепосавић*, 2013;

Букадиновић И., *Строго поверљиви извештаји министра спољних послова Албаније о политичкој ситуацији у Југославији и на Косову и Метохији (1966-1968)*, Историја 20. Века 1/2023, Београд, 2023;

Букадиновић И., *АУТОНОМИЈА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У СРБИЈИ (1945-1969)*, Балканолошки институт САНУ, Београд, 2021;

Gatalović M., PRILOZI ZA PROUČAVANJE ISELJAVANJA SRBA I CRNOGORACA SA KOSOVA I METOHIJE POD VLAŠĆU JOSIPA BROZA TITA, *Istorija 20. veka god.42, 1/2024*, Београд, 2024;

Goeckel F. R., Soviet Religious Policy in the Baltics under Khrushchev, 1957-1964 Domestic Repression and International Engagement, *Politics and Religion*, 3, 2010;

Горшкова И. А., ГОСУДАРСТВО И РУССКАЯ ПРАВОСЛАВНАЯ ЦЕРКОВЬ В 1940-1990-х гг. (По материалам «Журнала Московской патриархии»), *Изд-во Урал. ун-та*, 2001;

Ђукић Д., STATE AND RELIGION IN POST-YUGOSLAV STATES: IS THERE A POST-YUGOSLAV MODEL OF RELIGION-STATE RELATIONSHIP?, *САВРЕМЕНО ДРЖАВНО-ЦРКВЕНО ПРАВО –упоредноправни изазови и националне перспективе-* (ур. Д. Ђукић, В. Микић), Институт за упоредно право, Православна Митрополија Црногорско-приморска, Београд-Будва, 2023;

Ђukić D., IZAZOVI REGULISANJA PRAVNOG POLOŽAJA VERSKIH ORGANIZACIJA U SRBIJI I OKRUŽENJU, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 3/2019, Novi Sad, 2019;

Ђурић В., ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У СВЕТЛУ ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА, *Црквене студије 11-2014*, Ниш, 2014;

Ђурић Мишина В., ЛЕТОПИС СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 1946 – 1958. ГОДИНЕ, *Време патријарха Гаврила (1946-1950) и патријарха Викентија (1950-1958)*, Српско културно друштво ЗОРА, Книн-Београд, 2000;

Ђурић Мишина В., ЛЕТОПИС СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 1946 – 1958. ГОДИНЕ, *Време патријарха Гаврила (1946-1950) и Викентија (1950-1958) друга књига*, Српско културно друштво ЗОРА, Книн-Београд, 2001;

Ђурић Мишина В., ЛЕТОПИС СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 1946 – 1958. ГОДИНЕ, *Време патријарха Гаврила (1946-1950) и Викентија (1950-1958) трећа књига*, Српско културно друштво ЗОРА, Книн-Београд, 2002;

Ершов А. Б., Фурцов Н. В., РУССКАЯ ПРАВОСЛАВНАЯ ЦЕРКОВЬ В РЕВОЛЮЦИОННЫХ СОБЫТИЯХ 1917 ГОДА, *ВЕСТНИК ВГУ. СЕРИЯ: ИСТОРИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ. СОЦИОЛОГИЯ*. 2018;

Јевтић А., *Од Косова до Јадовна, путни записи јеромонаха Атанасија Јевтића*, Глас цркве, Београд, 1987;

Јовић Б. С., ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ И КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ *Сведочанства о страдању Српске православне цркве и српског народа од 1945. до 2005. године*, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд, 2007;

Johnxon A. R., Political Leadership in Yugoslavia: Evolution of the League of Communists, *United States Department of State*, Washington, 1983;

Kalkandijeva D., „The Bulgarian orthodox church and the cold War“, *Euxeinos* 8, University of St. Gallen, 2012;

Ковачевић Д., *ИСТОРИЈА СОВЈЕТСКОГ САВЕЗА*, Матица српска, Нови Сад, 2023;

Король Л. В., ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ В ЗАЩИТУ МИРА В 1945 – 1949 ГГ., *ВЕСТНИК ПОЛОЦКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. Серия А*, 2015;

Король Л. В., МИРОТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ (1949 – 1991): ИСТОРИОГРАФИЯ ПРОБЛЕМЫ, *ВЕСТНИК ПОЛОЦКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. Серия А*, 2013;

Kulić D., Novi PROMENE U USTAVNOM SISTEMU JUGOSLAVIJE OD USTAVA SFRJ 1963. DO USTAVA SFRJ 1974. GODINE, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, Niš, 1977;

Kulić D., Novi ustavi i ustavne promene, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, Niš, 1974;

Kurtović T., *Crkva i religija u socijalističkom samoupravnom društvu*, Rad, Beograd, 1978;

Лекић Б., *АГРАРНА РЕФОРМА И КОЛОНИЗАЦИЈА У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945-1948*, Државни Архив Србије, Београд, 1997;

Малышева Л. О., ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА В ОТНОШЕНИИ РПЦ В УСЛОВИЯХ РЕВОЛЮЦИОННЫХ ПОТряСЕНИЙ НАЧАЛА XX ВЕКА, *Материалы XXI Международной научной конференции ГОСУДАРСТВО, ОБЩЕСТВО, ЦЕРКОВЬ В ИСТОРИИ РОССИИ XX–XXI ВЕКОВ*, Ивановский государственный университет, Иваново, 2022;

Manić B., Nikolic A., Maric I., „RELATIONSHIP BETWEEN TRADITIONAL AND CONTEMPORARY ELEMENTS IN THE ARCHITECTURE OF ORTHODOX CHURCHES AT THE TURN OF THE MILLENNIUM“, *Facta Universitatis Vol 13 No 3*, Nis, 2015;

Маркс К., *Критика Хегелове философии державного права*, Карла Маркс, Фридрих Энгелс дела, том 3, Просвета, Београд, 1972;

Микетић У., *ИСЕЉАВАЊЕ СРБА И ЦРНОГОРАЦА СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 1966-1981. ГОДИНЕ: УЗРОЦИ, ТОК И ПОСЛЕДИЦЕ*, докторска дисертација, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет, Косовска Митровица, 2024;

Милосављевић А., СТО ГОДИНА АЛБАНСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ, *Религија и толеранција Vol. XI, NO 20*, Нови Сад, 2013;

Начапкин Н. М., РУССКАЯ ПРАВОСЛАВНАЯ ЦЕРКОВЬ О СОБЫТИЯХ ФЕВРАЛЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ 1917 ГОДА, *Материалы XXI Международной научной конференции ГОСУДАРСТВО, ОБЩЕСТВО, ЦЕРКОВЬ В ИСТОРИИ РОССИИ XX–XXI ВЕКОВ*, Ивановский государственный университет, Иваново, 2022;

Павлюченков Н. Н., «МЫ НЕ ЖИВЕМ ЦЕРКОВЬЮ»: СВЯЩЕННИК ПАВЕЛ ФЛОРЕНСКИЙ О ДУХОВНОЙ ЖИЗНИ ЦЕРКОВНОГО НАРОДА В РОССИИ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА, *Материалы XXI Международной научной конференции*

ГОСУДАРСТВО, ОБЩЕСТВО, ЦЕРКОВЬ В ИСТОРИИ РОССИИ XX–XXI ВЕКОВ, Ивановский государственный университет, Иваново, 2022;

Пејин Ј. СТРАДАЊЕ СРБА У МЕТОХИЈИ 1941-1944, Државни Архив Србије, Београд, 1994;

Petkoff P., „Religion and the Secular State in Bulgaria“, *Religion and the Secular State: National Reports, a compilation of reports prepared for and issued upon the occasion of The XVIIIth International Congress of Comparative Law*, Washington, D.C, 2010;

Петров, В. И., СМЕНА ПАРАДИГМЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКОВЬЮ И ГОСУДАРСТВОМ В 1939–1941 гг. (на примере стран Балтии), *Материалы XXI Международной научной конференции ГОСУДАРСТВО, ОБЩЕСТВО, ЦЕРКОВЬ В ИСТОРИИ РОССИИ XX–XXI ВЕКОВ*, Ивановский государственный университет, Иваново, 2022;

Пилиповић Р., СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА, РУСКА ПРАВОСЛАВНА ЗАГРАНИЧНА ЦРКВА, МОСКОВСКА ПАТРИЈАРШИЈА (1920-1940) – УЗАЈАМНЕ ВЕЗЕ, УТИЦАЈИ И ОДНОСИ, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2017;

Радић Р., ДРЖАВА И ВЕРСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ 1945-1970 први део: 1945-1953, Институт за новију историју Србије, Београд, 2002;

Радић Р., ДРЖАВА И ВЕРСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ 1945-1970 други део: 1954-1970, Институт за новију историју Србије, Београд, 2002;

Радић Р., ВЕРОМ ПРОТИВ ВЕРЕ, ДРЖАВА И ВЕРСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У СРБИЈИ 1945-1953, Институт за новију историју Србије, Београд, 1995;

Radić R., Srpska pravoslavna crkva tokom 90-ih, *POZNAŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE PSS NR 10/2016*, Poznań, 2016;

Радић Р., ВЕРСКИ ЖИВОТ У ЈУГОСЛАВИЈИ ПРЕМА ИЗВЕШТАЈИМА ЕПИСКОПА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ЗА 1953. И 1972. ГОДИНУ, *Токови историје* 1/2014, Београд, 2014;

Радојевић М., УСТАВНО ОБЛИКОВАЊЕ ОДНОСА ЦРКВЕ И ДРЖАВЕ У СРБИЈИ, *САВРЕМЕНО ДРЖАВНО-ЦРКВЕНО ПРАВО –упоредноправни изазови и националне перспективе-*, (ур. Д. Ђукић, В. Микић), Институт за упоредно право, Православна Митрополија Црногорско-приморска, Београд-Будва, 2023;

Радуловић М., *Обнова српског државно-црквеног права друго издање*, Фондација Конрад Аденауер, Београд, 2014;

RAIKIN T. S., „The Communists and the Bulgarian Orthodox Church, 1944-48: The Rise and Fall of Exarch Stefan“, *Religion in Communist Lands*, 12(3), 1984;

Ристовић М., „Година опрезног испитивања: Југославија и диктатура у Грчкој у 1968. , години“, *Зборник радова 1968 – четрдесет година после*, (ур. Радић Радмила) Институт за новију историју Србије, Београд, 2008;

Самарцић Р., Ђирковић М. С., Зиројевић О., Тричковић Р., Батаковић Т. Д., Ђуретић В., Чавошки К., Јевтић А., *КОСОВО И МЕТОХИЈА У СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ*, Српска књижевна задруга, Београд, 1989;

Сафин К. В., ABOUT SOME TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ORTHODOXY IN THE MIDDLE VOLGA REGION AT THE END OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURIES (on the example of cult objects of cultural heritage), *Материалы XXI*

Международной научной конференции ГОСУДАРСТВО, ОБЩЕСТВО, ЦЕРКОВЬ В ИСТОРИИ РОССИИ XX–XXI ВЕКОВ, Ивановский государственный университет, Иваново, 2022;

Sapies M., One Hundred Years of Adventism in Russia and the Soviet Union, *Religion in Communist Lands* vol. 12 No. 3, 1984;

Savova M., Borden M., *The politics of nationalism under communism in Bulgaria, Myths, Memories and Minorities*, The School of Slavonic and East European Studies, University of London, London, 2001;

Слијепчевић Ђ., *Историја Српске православне цркве, књига трећа*, CATENA MUNDI, Београд, 2018;

Слијепчевић Ђ., *Македонско црквено питање*, Искра, Минхен, 1969;

Stefanov P., THE BULGARIAN ORTHODOX CHURCH AND THE HOLOCAUST: ADDRESSING COMMON MISCONCEPTIONS, *Religion in Eastern Europe* XXIV, 2, 2006;

Стојковић Б., *МАНАСТИР ДЕВИЧ ОД 1912. ДО 2012. ГОДИНЕ*, докторска дисертација, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет, Косовска Митровица, 2024;

Stricker, G., & Sawatsky, W., „Mennonites in Russia and the Soviet Union: An aspect of the church history of the Germans in Russia 2, *Religion in Communist Lands*, 12(3), 1984;

Табуњићкова В. Л., НТИРЕЛИГИОЗНЫЕ ДИСПУТЫ 1920-х гг. В ДОНСКОМ РЕГИОНЕ, *Материалы XXI Международной научной конференции ГОСУДАРСТВО, ОБЩЕСТВО, ЦЕРКОВЬ В ИСТОРИИ РОССИИ XX–XXI ВЕКОВ*, Ивановский государственный университет, Иваново, 2022;

Harvalíková V., *Русская Православная Церковь в годы Великой Отечественной войны*, Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta Ústav slavistických a východoevropských studií, Praha, 2009;

Herscher A., Riedlmayer A., (glavni istražitelji) *RAZARANJE KULTURNE BAŠTINE NA KOSOVU 1998-1999: POSLERATNO ISTRAŽIVAWE*, Kosovo Cultural Heritage Project, Cambridge, Massachusetts USA, 2001;

Hoxha A. *Communism, Atheism and the Orthodox Church of Albania: Cooperation, Survival and Suppression, 1945–1967 (1st ed.)*, Routledge, London and New York, 2022;

Car T., *Srpska pravoslavna crkva u Hrvatskoj: oduzimanje imovine I odnosi sa drzavom od 1945. do 1967.*, doktorski rad, Sveuciliste u Zagrebu, Hrtatski studiji, Zagreb, 2016;

Car T., Agrarna reforma i oduzimanje imovine Srpskoj pravoslavnoj crkvi na području Pakračke eparhije 1945.–1948. godine, *Časopis za suvremenu povijest* vol3. No.2 2011, Zagreb, 2011;

Czekalski T., „BALKAN ORTHODOX CHURCHES IN SOVIET UNION POLICY (IN THE FIRST YEARS AFTER THE SECOND WORLD WAR)“, *BALCANICA POSNANIENSIA* XXX, Poznań 2023;

Џомић В., *ЦРКВА И ДРЖАВА У ЦРНОЈ ГОРИ, СВЕТИГОРА ОКТОИХ*, Цетиње, Подгорица, Београд, 2013;

Шапоњић Б., СПЦ и Арнаути на Косову и Метохији за време Другог светског рата, *Црквене студије* 21, Центар за црквене студије, Ниш, 2024;

Шкаровский М., Сталинская религиозная политика и Русская Православная Церковь в 1943–1953 годах, *Acta Slavica Iaponica, Tomus 27*, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2009;

7. ИМЕ И РЕФЕРЕНЦЕ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За ментора је предложен проф. др Огњен Вујовић, редовни професор, правноисторијска ужа научна област (19. јун 2024. године), Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет.

Библиографија ментора са најмање пет (5) јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација:

1. О. Вујовић, „Ius vitae ac necis и Христос“, *Црквене студије, Vol. 20-2023*, Центар за црквене студије, Ниш, 2023, (259-270); М23

2. О. Vuјović, „Posedi Despota Đurđa Brankovića u Ugarskoј u kontekstu političkih odnosa Ugarske i Srbije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu 3/2019*, Novi Sad, 2019, (997-1010); М24

3. О. Вујовић, „ИМПЕРАТОР КАО ОТАЦ ПОЛИТИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ-КОНТРОЛОМ ПАГАНСКИХ РИТУАЛА И ЊИХОВИМ НАМЕТАЊЕМ ПРОТИВ ХРИШЋАНСТВА“, *Црквене студије, Vol. 14-2017*, Центар за црквене студије, Ниш, 2017, (233-245); М24

4. О. Вујовић, „Немања као првосвештеник“, *Национални интерес, година XVIII, vol. 42, број 2/2022*, Београд, 2022, (89-101); М51

5. О. Вујовић, „Свети Сава и тумачење природе власти и њеног наслеђивања у Немањиној држави“, *Зборник радова 800 година аутокефалности Српске православне цркве*, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Косовска Митровица, 2020, (111-130); М63

6. О. Вујовић, „Природа проблема угрожености верских права Срба и српског наслеђа на Космету“, *Зборник радова са научног скупа, „Праћење стања људских права на Косову и Метохији“ за период март 2024 – март 2025. године*, Универзитете у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни Факултет, Косовска Митровица, 2025, (137-148). М63

Комисија сматра да проф. др Огњен Вујовић, редовни професор, правноисторијска ужа научна област (19. јун 2024. године), Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет испуњава услове за ментора предложене теме докторске дисертације из правноисторијске уже научне области.

8. ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТА:

Комисија за писање извештаја о оцени подобности теме, кандидата и ментора за израду докторске дисертације закључује да је кандидат Бранко Шапоњић изабрао актуелну тему за израду докторске дисертације. Очекује се да докторска дисертација да научни допринос, како домаћој, тако и станој научној заједници јер обрађује тему која до сада није била предмет проучавања како у домаћој, тако ни у иностраној научној заједници.

Предмет проучавања докторске дисертације је јасно и прецизно формулисан. Хипотезе су прецизно формулисане и релеватне су за израду докторске дисертације.

На основу одбране предложене теме докторске дисертације, увидом у биографију и библиографију кандидата, Комисија закључује да кандидат Бранко Шапоњић, испуњава услове за израду докторске дисертације, предвиђене Правилником о докторским студијама Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (05. бр 269 од 24. 02. 2021.) и Правилником о докторским студијама Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (19-2/58-1 од 06. 03. 2019)

На основу горе наведеног, Комисија предлаже Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици да одобри кандидату, Бранку Шапоњићу израду докторске дисертације на тему:

„Положај Српске православне цркве на Косову и Метохији од 1945. до 1974. године“

Комисија за ментора предлаже проф. др Огњена Вујовића, редовног професора правноисторијска ужа научна област, (19. јун 2024. године), Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет.

Датум: 01. 12. 2025. године

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Огњен Вујовић, редовни професор (19. јун 2024. године), правноисторијска ужа научна област, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, председник Комисије;

2. Др Андреја Катанчевић, редовни професор (24. октобар 2023. године), правноисторијска ужа научна област, Универзитет у Београду, Правни факултет, члан Комисије;

3. Др Далибор Ђукић, ванредни професор (21. јун 2022. године), правноисторијска ужа научна област, Универзитет у Београду, Правни факултет, члан Комисије;